

УДК 330.322.3

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ “СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА”

О. Осінчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Дана публікація присвячена визначенню теоретичного змісту поняття “соціально-культурна сфера” та її ролі в сучасних умовах розвитку суспільства, проаналізовано думки різних вчених стосовно трактування поняття “соціально-культурна діяльність”.

Ключові слова: *соціально-культурна сфера, соціально-культурна діяльність, сутність, еволюція, суспільство, культура.*

Історія розвитку соціально-культурної сфери в Україні пов’язується спочатку з “позашкільною освітою” (початок ХХ ст.), потім з “політико-просвітньою роботою” (20-30 рр. ХХ ст.), пізніше – з “культурно-просвітньою діяльністю” (до 90-х рр. ХХ ст.), а з 90-х років ХХ ст. – із “соціально-культурною діяльністю”. Наприкінці ХХ ст. “культурно-просвітню освіту” замінюють “культурологічна” та “соціально-культурна освіта”. У науковий обіг активно вводяться такі поняття як “соціально-культурна сфера”, “соціально-культурна діяльність”, “соціально-культурні технології”, “соціально-культурні інститути”, “соціально-культурна освіта” тощо. Тому аналіз поняття “соціально-культурна діяльність” виявляється доцільним і необхідним. Еволюція соціально-культурної діяльності є не лише наслідком її внутрішнього розвитку, але й результатом незворотніх змін, які відбуваються в сучасному суспільстві. Закономірний діалектичний розвиток культурно-просвітньої роботи у різноманітніше соціальне явище – соціально-культурну діяльність – обумовлений визнанням людини головною цінністю для сфери культури, просвітництва, дозвілля, відпочинку [5, с.11-14].

Хав’єр Перес де Куельяр, колишній генеральний секретар ЮНЕСКО, дає таке визначення ролі соціально-культурної сфери: «Поняття людського розвитку як процесу розширення можливостей вибору для людей передбачає розуміння розвитку через широкий набір можливостей, починаючи від політичних, економічних та соціальних свобод до індивідуальних можливостей бути здоровим, освіченим, творчо активним, підприємливим, користуватися самоповагою та правами людини». Іншими словами, що кращі можливості такого роду надає певне суспільство своїм членам, то розвиненіше воно [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти дослідження поняття “соціально-культурна сфера” та “соціально-культурна діяльність” стали предметом вивчення багатьох учених, зокрема, такими питаннями цікавилися: Т. Кисельова та Ю. Красильников, Ю. Стрельцов, В. Туев, О. Генисаретський, А. Марков, Г. Бірженюк, Л. Геленская, Н. Михеева, О. Сасихов, Гаррі Гілмен-Чартренд та інші. Проведений аналіз показав, що існує

безліч трактувань поняття “соціально-культурна сфера”, проте усі думки зводяться до визначення того, що соціально-культурна діяльність відіграє важливу роль у розвитку суспільства кожної держави.

Метою написання статті є визначення теоретичного змісту та ролі соціально-культурної сфери в сучасних умовах розвитку суспільства, а також аналіз еволюції терміну “соціально-культурна діяльність”.

Виклад основних результатів дослідження. У перших ґрунтовних працях з соціально-культурної проблематики на пострадянському просторі поняття “соціально-культурна діяльність” розглядається вченими як специфічна людська діяльність, спрямована на перетворення особистості та суспільства, певна сфера соціальної діяльності, орієнтована на залучення людини до культури.

Відомий український вчений О. Сасихов вважає, що соціально-культурний процес складається з трьох “джерел”, трьох взаємопов’язаних видів діяльності:

1. Висока культурна творчість, її результатом є оригінальні, суспільно значимі, цінні витвори (наукові істини, художні образи, моральні заповіді, прийоми праці).

2. Культурно-просвітня робота, сутність якої полягає саме у залученні населення до багатопланової культурної діяльності, активізації культурного потенціалу кожного, а не лише у знайомстві з культурою та популяризації культурних цінностей. Саме культурно-просвітня робота є тією складовою соціально-культурного процесу, що піддається управлінню та доступному свідомому регулюванню.

3. Культурно-дозвіллева діяльність, у процесі якої людина засвоює певну сукупність культурних цінностей, розвиває та реалізує свої культурні, істинно людські потенції.

О. Сасихов наголошує на різниці між засвоєнням культурних цінностей та їх оволодінням і використанням. Для значної частки населення культурно-дозвіллева діяльність має величезну особистісну значимість та велику привабливість. У ХХІ ст. зростає кількість тих, хто сприймає обрані ними культурно-дозвілвні заняття як найважливіші у житті, як сенс життя. Особливо це стосується тих, хто не може себе реалізувати у професійному, соціально-політичному чи сімейному житті. У цьому випадку культурно-дозвіллева діяльність сприймається ними як засіб зміцнення почуття власної гідності, підвищення соціального статусу та престижу, досягнення самоповаги. Радянська влада намагалася відзначити “любителів” народної творчості, твори яких досить часто поціновувалися вище, ніж досягнення професіоналів. Висока оцінка суспільства відображалась у різноманітних державних нагородах та почесних званнях. На думку вченого, саме культурно-дозвіллева діяльність “підживлює” дві попередніх складові соціально-культурного процесу – творчу та культурно-просвітню [6, с.25-27].

На думку Т. Кисельової та Ю. Красильникова, соціально-культурна діяльність – сфера соціальної діяльності, орієнтована на залучення людини до культури, самостійна складова загальної системи соціалізації особистості, соціального виховання та освіти [3, с.12]. О. Генисаретський вважає, що соціально-культурна діяльність є комплексним об’єктом соціального управління, який охоплює аксіологічні, функціонально-галузеві та територіально-мережеві аспекти життєдіяльності населення [1, с.29].

Ю. Стрельцов розглядає соціально-культурну діяльність як синтез відносно самостійних видів діяльності, у контексті яких культурна діяльність пов’язується

із світом свідомості особистості та її формуванням, а соціальна діяльність спрямована на розвиток людських взаємин та організацію суспільного життя в цілому [7, с.80]. А. Марков та Г. Бірженюк визначають соціально-культурну діяльність як діяльність соціального суб'єкта (особистості, спільноти, соціального інституту, етносу, нації), "сутність та зміст якого складають процеси створення, збереження, трансляції, засвоєння та розвитку традицій, цінностей та норм культури – художньої, історичної, духовно-моральної, екологічної, політичної" [4, с.31]. В. Туєв пропонує розглядати соціально-культурну діяльність як процес, що управляється суспільством та його соціальними інститутами, як процес, до якого активно залучається людина [8, с.60].

Канадський учений Гаррі Гілмен-Чартренд узагальнив уявлення економістів, політекономів, культурологів про роль культури в господарчій діяльності у формі наведеної таблиці 1.

З його схематичного узагальнення видно, що, згідно з сучасними економічними теоріями, культура (в широкому, антропологічному розумінні цього поняття) потужно впливає і на розвиток нових технологій, і на кваліфікацію працівників, і на ефективність менеджменту, і на розвиток споживчого ринку та споживацькі практики членів суспільства, і навіть на характер використовуваних державою механізмів контролю економічної діяльності – іншими словами, не лише на більшість елементів вектора-аргумента функції національного багатства, а й на характер самої функції F.

Таблиця 1

Еволюція уявлень про зв'язок між культурою та економікою [2]

Джерела національного багатства	Панівні галузі економіки	Головні теоретики	Роль культури і науки
$H_d = f(K)$, де H _d – національний дохід, K – капітал як природні блага	Сільське господарство, гірничо-промисл	Кене, Турго	Символічна
$H_d = f(K, P)$, де P – робоча сила	Мануфактури	А.Сміт, К.Маркс Д.Рікардо, Дж.Мілль	Непродуктивна
$H_d = f(K, P, T)$, де T – технології	Переробна промисловість, транспорт	«Неокласики», Дж.С. Мілль	Продуктивна
$H_d = Fg(K, P, T)$, де Fg – контрольовані урядом економічні механізми	Державний сектор	Дж. М.Кейнс та «кейнсіанці»	Творення суспільно-корисних благ при держ. підтримці
$H_d = Fg(K, P, T, O, D)$, де O – організаційна культура(менеджмент, маркетинг), D – креативний дизайн товарів і послуг.	Сфера послуг, креативні індустрії, наукомісткі галузі	Постмодерністи: Ж.Ліотар, Ж.Дерріда, М.Маклюген	Джерело прибутку

Завдяки розвиненій загальній культурі (в тому числі й популярній, комерціалізованій) та високому творчому потенціалу сучасне суспільство може успішно розвивати передові наукові галузі, “інтелектуальні галузі”, формуючи “економіку знань”, і підносити свій економічний і життєвий рівень [3, с.44-45].

На думку автора, поняття “соціально-культурна сфера” є досить широким. З розвитком суспільства та нових технологій виникають нові потреби у людей, відповідно на це реагує ринок, в результаті чого створюються нові види підприємств (відпочинкові заклади), виникають нові можливості проведення вільного часу. Таким чином, автор формулює таке визначення соціально-культурної сфери, як сфери, яка забезпечує задоволення духовних, розумових, фізичних та творчих потреб наявними закладами культури; підприємствами, які виробляють товари та послуги для відпочинку; різноманітними видами діяльності, які пропонуються для проведення дозвілля на будь який смак.

Соціально-культурна сфера набуває важливого значення, оскільки сучасна людина в умовах теперішнього ритму життя має менше вільного часу для відпочинку і саморозвитку, тому намагається провести його найоптимальнішим чином.

Висновки. Проаналізувавши наведені трактування поняття “соціально-культурна діяльність” та “соціально-культурна сфера” можна зробити висновок, що ці поняття залишаються до кінця не визначеними, але головним суб’єктом у всіх теоріях виступає людина, її духовний та інтелектуальний розвиток. Тому діяльність у соціально-культурній сфері є важливою, оскільки впливає на суспільне життя в цілому.

-
1. Генисаретский О.К. Социальное проектирование как средство активной культурной политики // О.К. Генисаретский // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. – М., 1986. – 209 с.
 2. Дослідження проблем трансформації культурної сфери та шляхів реалізації ключової ролі культури в соціально-економічному розвитку сучасної України [електронний ресурс] // Гриценко О.А., , Рябчук М.Ю., Солодовник В.В., Булкіна І.С., Гончаренко Н.К., Ірванець О.В. – Режим доступу до статті: <http://www.culturalstudies.in.ua>
 3. Киселева Т.Г., Красильников Ю.Д. Основы социально-культурной деятельности: Учебное пособие. – М., 1995. – 342 с.
 4. Марков А.П., Бирженюк Г.М. Основы социокультурного проектирования. Учебное пособие. – СПб., 1998. – 197с.
 5. Петрова І.В. Проектування в соціально-культурній сфері. Навчальний посібник. – К.: Український центр культурних досліджень, 2007. – 457 с.
 6. Сасыхов А.В. Культурно-досуговая деятельность как социокультурный феномен. – К., 2002. – Ч.1. – 358 с.
 7. Стрельцов Ю.А. Свободное время и развитие социокультурной деятельности // Вестник МГУКИ. – 2003. – № 1. – с. 15-17.
 8. Туев В.В. Об атрибуте “социально-культурный” // Вестник МГУКИ. – 2003. – № 4. – с. 21-24.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL RESEARCH BASES OF NATURE OF CONCEPT “SOTSIAL’NO-KUL’TURNA SPHERE”**Olena Osinchuk***Ivan Franko National University of L'viv*

The article is devoted of definition of the theoretical concept maintains of “sotsial'no-kul'turna sphere” and their role in the modern conditions of society development. Different scientist' opinions by the definition “sotsial'no-kul'turna activity” have been analyzed.

Keywords: sotsial'no-kul'turna sphere, sotsial'no-kul'turna activity, essence, evolution, society, culture.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ “ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СФЕРА ”**Елена Осинчук***Львовский национальный университет имени Ивана Франко*

Данная статья посвящена определению теоретического содержания понятия “социально-культурная сфера” и их роли в современных условиях развития общества, проанализировано мнения разных ученых относительно трактовки понятия “социально-культурная деятельность”.

Ключевые слова: социально-культурная сфера, социально-культурная деятельность, сущность, эволюция, общество, культура.